

lik'in kabilesi Temîm ile Medine'ye gelip müslüman olduğu ve Hz. Peygamber'in 9 (630) veya 11 (632) yılında kendisini Yerbû'un ve diğer bazı Temîmliler'in zekâtını toplamakla görevlendirdiği anlaşıl-maktadır.

Resûlullah'ın vefatını öğrenen Mâlik, topladığı zekât develerini hemen sahiplerine iade edip kabilesine onun vefatını haber verdikten sonra Hz. Peygamber'in yerine geçecek Kureyşli'nin eskisi gibi kendilerinden zekât istememesi halinde onun yanında yer alabileceklerini, bu malların kendi hakları olduğunu ve daha önce de mallarını başka insanlara vermediklerini söyledi. Çok çabuk bir şekilde karar veren Mâlik'e bundan dolayı "cefûl" (aceleci) denilmiştir. Kabilesinden birçok kimse onu destekleyip verdikleri malları geri aldılar. Yerbû' kabilesinin reisi İbn Ka'neb, Mâlik'in görüşlerine karşı çıkararak zekâtlarını vermeleri hususunda kabile mensuplarını uyardı ve başlarına gelebilecek felâketleri haber veren bir konuşma yaptı, onları Allah'a itaat etmeye çağırdı. Mâlik de bir konuşma yaparak ona cevap verdi ve görüşlerinde ısrar etti. Kabile mensupları, "Bizim savaşımız senin savaşındır, bizim barışımız senin barışındır" diyerek onun yanında yer aldılar.

İrtidat edenlere karşı savaşmakla görevlendirilen Hâlid b. Velîd, Mâlik'i yakaladığında öldüreceğine yemin etti ve Buzâha savaşından sonra Temîm kabilesinin toprağı olan Bütâh'a hareket etti; orada kimseyi bulamayınca bölgenin çeşitli yerlerine müfrezeler gönderdi. Bunlardan biri Mâlik'i ve yanındaki on bir kişiyi yakalayıp Hâlid'e getirdi. Mâlik'i yakalayan müslümanlar onun mürted olup olmadığı hususunda ihtilâfa düştüler. Aralarında Ebû Katâde el-Ensârî'nin de bulunduğu bir grup, Mâlik ve arkadaşlarının teslim olduklarında müslümanlarla birlikte ezan okuyup namaz kıldıklarını söyleyerek onların öldürülmemeleri gerektiğini ileri sürdü. Diğerleri ise onların müslüman olmadıklarını, ezan da okumadıklarını, bu yüzden erkeklerin öldürülmesi, kadın ve çocuklarının esir alınması gerektiğini söylediler. Hâlid de bu görüşteydi ve Mâlik'in öldürülmesini emretti; ayrıca onun karısı Ümmü Mütemmim ile evlendi. Ebû Katâde durumu Halife Ebû Bekir'e şikâyet etti. Ebû Bekir, Hâlid'i Mâlik b. Nüveyre'nin öldürülmesi hususunda sorguladı. Hâlid, Mâlik'ten işittiği bir söz üzerine onun öldürülmesinin helâl olduğuna karar verdiğini belirterek halifeden özür diledi; Ebû Bekir de onun mazeretini kabul

etti. İbn İshak'ın bir rivayetinde, Hâlid'in Mâlik'ten işittiği sözün Hz. Peygamber için "sizin sahibiniz" şeklindeki ifadesi olduğu belirtilir (Taberî, III, 279-280). Diğer taraftan bazı rivayetlerden Temîm kabilesi ve Mâlik b. Nüveyre'nin, yalnızca zekât vermemek suretiyle değil aynı zamanda Secah'ın peygamberlik iddiasına karşı çıkmayıp onu kabul etmek suretiyle de irtidat etmiş oldukları anlaşılmaktadır (Belâzürî, s. 144-145; Kelâî, s. 81-82).

Mâlik b. Nüveyre'nin kardeşi Mütemmim'in Mâlik için söylediği mersiyeler Arap edebiyatında büyük şöhret kazanmış ve, "Hiçbir ölüye Mütemmim'in Mâlik için ağladığı kadar ağlanmamıştır" sözü Araplar arasında meşhur olmuştur. Öte yandan Mâlik b. Nüveyre ile aynı kabile-den tarihçi Seyf b. Ömer'in bu öldürme olayı etrafında gerçek dışı senaryolar uydurmuş olması ve bilhassa Şifler'in bu olayı Hz. Ebû Bekir ile Hâlid b. Velîd aleyhinde kullanmaları dikkat çekmektedir (Arı, s. 149-154). Şif eğilimli İbn A'sem el-Kûfî'nin eserine aldığı bazı uydurma rivayetlerle yine bu müellifin rivayeti olan ve Vâkıdî'ye nisbeti doğru kabul edilmeyen *Kitâbü'r-Ridde*'deki rivayetleri de Seyf'in rivayetleriyle aynı şekilde değerlendirmek gerekir (Kelpetin, s. 65-73). Seyf b. Ömer'in bu rivayetlerine istinaden meselâ İbnü'l-Esir, Mâlik b. Nüveyre'yi sahâbeden gösterdiği gibi diyetinin Hz. Ebû Bekir tarafından beytülmalden ödenmiş olduğunu da yazmıştır (*Üsdü'l-gâbe*, IV, 296).

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'r-Ridde* (nşr. Yahyâ el-Cübûrî), Beyrut 1410/1990, s. 67-72, 103-108, 116, 146, 226; Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 142-145; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 267-280; İbn A'sem el-Kûfî, *el-Fütûh*, Beyrut 1406/1986, I, 24-26; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, IV, 295-296; Kelâî, *el-Hilâfetü'r-râşide ve'l-buûletü'l-hâlide fi hurrûbi'r-ridde* (nşr. Ahmed Ganîm), Kahire 1401/1981, s. 43-44, 81-82, 91-99, 119, 160; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 357; Mustafa Fayda, *Allah'ın Kılıcı Halid bin Velid*, İstanbul 1992, s. 264-272; Mehmet Salih Arı, *İmâmîyye Şiâsi Kaynaklarına Göre İlk Üç Halife* (doktora tezi, 2002), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 149-154; Mahmut Kelpetin, *İbn A'sem el-Kûfî'nin (ö. 320/932'den sonra) Kitâbü'l-Fütûh'unda Hz. Ebû Bekir Dönemi* (yüksek lisans tezi, 2002), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 65-73; H. Lam-mens, "Mâlik", *İA*, VII, 258-259; Ella Landau Tasserion, "Mâlik b. Nuwayra", *EI²* (Fr.), VI, 251-253.

MUSTAFA FAYDA

MÂLİK eş-ŞAHBÂZ

(bk. MALCOLM X).

MÂLİK b. ŞERÂHİL

(مالك بن شراحيل)

Mâlik b. Şerâhîl
b. Amr el-Hemdânî el-Havlânî
(ö. 85/704)

Mısır kadısı, sahâbî.

İbn Hacer el-Askalânî'nin, Hz. Peygamber dönemine yetişip ondan hadis duyması imkânı bulunduğu halde kendisinden rivayet nakledilmeyenler arasında zikrettiği Mâlik b. Şerâhîl, Havlân kabilesinin müttefiki (halifî) olup Havlânî nisbesi bununla ilgilidir. Hz. Ömer'in meclisinde hazır bulundu ve Amr b. Âs ile Mısır'ın fethine katıldı; fetihten sonra kendisine bir arazi tahsis edilerek buraya yerleşti.

Mısır Valisi Abdülazîz b. Mervân'ın saygı gösterdiği Mâlik b. Şerâhîl, Mekke'de halifelüğünü ilân eden Abdullah b. Zübeyr'e karşı savaşmak için Halife Abdülmelik b. Mervân'ın Haccâc b. Yûsuf es-Sekâfî kumandasında sevkettiği orduya katılmak üzere, 72 (691) yılında Abdülazîz b. Mervân'ın Mısır'dan deniz yoluyla gönderdiği 3000 kişilik birliğin kumandanlığına getirildi. Abdullah b. Zübeyr'i öldüren Abdurrahman b. Yuhannes (Bahnes) et-Tûcîbî'nin Mısır'dan gelen bu birlikten olması, halifenin hem bu askere hem de birliğin kumandanı olan Mâlik b. Şerâhîl'e özel ilgi göstermesine yol açtı ve Mâlik b. Şerâhîl için bir mâlikâne ile bir mescid yaptırılmasını emretti. Fustat'ta Havlân denilen yerde Haccâc tarafından inşa ettirilen bu mescid Mescidü Mâlik ve Mescidü'l-Edîm diye bilinmektedir. Abdülazîz b. Mervân kendisine her yıl hediye olarak elbiseler gönderdiği gibi Haccâc b. Yûsuf da 3000 dirhem yollardı.

Süyûtî'nin müctehid imamlardan saydığı Mâlik b. Şerâhîl, Haccâc tarafından tayin edildiği Mısır kadılığı ve vâizliği görevini Muharrem 83'ten (Şubat 702) Safer 84'e (Mart 703) kadar toplam on üç ay sürdürdü ve Abdülazîz b. Mervân'ın talebi üzerine bir müddet imamlık vazifesini üstlendi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdülhakem, *Fütûhu Mısır* (nşr. Muhammed el-Huceyri), Beyrut 1416/1996, s. 391-392; Vekî, *Ahbârü'l-kuğât*, III, 225; Kindî, *el-Vülât ve'l-kuğât* (Guest), s. 51, 55, 320-322; İbnü'l-Mülakkın, *Nüzhetü'n-nüzzâr fi kuğâti'l-emşâr* (nşr. Medîha Muhammed eş-Şerkâvî), Kahire 1996, s. 102; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 483; a.mlf., *Ref'u'l-İşr'an kuğâti Mısır* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1418/1996, s. 321-322; Süyûtî, *Hüsnü'l-muhadârâ*, I, 296; II, 137; Zirikî, *el-A'lâm*, VI, 136-137.

KEMAL YILDIZ